

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Felolvasó-ülés 1907 ápr. 20-án.

Jelen vannak: *Fináczy Ernő* dr. elnöklése mellett *Bartos Fülöp*, *Barna Jakab*, *Dőri Zsigmond*, *Éltes Mátyás*, *Gyulai Ágost*, *Gyulay Béla*, *Hegedűs István*, *Halász Ignác*, *Jablonszky Géza*, *Kovács János*, *Megyéssy János*, *Migray József*, *Nagy László*, *Ranschburg Pál*, *Sziklás Adolf*, *Tas József*, *Waldapfel János*, *Trájtler Károly*, utóbbi mint jegyző. Vendégek nagy számban.

I. *Elnök* megnyitja a gyűlést. Bejelenti: a) A *Petőfi Múzeum* hölgybizottsága felhívta a Társaságot, hogy a nemes célra adakozni szíveskedjék. Elnök indítványára a Társaság 25 korona adományt jegyez a gyűjtőívre. b) *Dr Székely György* r. t. szívesen vállalkozik arra, hogy elhunyt *Szász Károly* tiszteleti tagról emlékbeszédet mond a Társaság valamelyik ülésén. Köszönettel tudomásul vétetett.

II. Napirenden van: «*A pædagogiai kísérlet értéke*» (a vita folytatása).

Dőri Zsigmond röviden összefoglalja multkori előadásának tartalmát.

Elnök bejelenti, hogy *Kármán Mór* mai napon más egyesületben tart előadást s ez okból nem vehet részt gyűlésünkön. Röviden összegezi *Kármán Mórnak* *Dőri* előadására tett ellenvetéseit. Kérelmet intéz a hozzászólókhoz, hogy különösen arra a kérdésre szíveskedjenek feleletet adni, mennyiben hasznosíthatók és értékesíthetők a pædagiában a pszichológiai kísérletek?

A kérdéshez szólnak:

Nagy László: Amikor egy régi pædagogiai irányzat, amelyet teoretikusnak lehet nevezni, szemben találja magát egy újabb irányzattal, amelyet pedig pozitívnak nevezhetünk, helyesli, hogy a Pædagogiai Társaság vita tárgyává teszi ezen irányzatokat s módot nyújt a különböző felfogások szabad megnyilatkozásának. Szerinte nem csupán a kísérleti pædagiáról van most szó, hanem mindazon tanokról, amelyek ezzel kapcsolatosak, amelyek tehát az újabb irányzat tényezői. Maga az előadó is felölelte ismertetésében a gyermektanul-

mányozás kérdését, Kármán Mór is kiterjeszkedett mindazon szakokra, amelyek lélektani kísérletekkel dolgoznak, tehát az élettani lélektanra is. Ő ezért nem csupán a kísérleti pædagogia, hanem a gyermektanulmány szempontjából kíván a kérdéshez szólni, amely különben is magában foglalja a kísérleti pædagiát is; ez utóbbi ugyanis a gyermektanulmánynak csak egyik ága. Nem szándékozik elméleti fejtegetésekbe bocsátkozni, de pozitív tényekkel bizonyíthatja azt, hogy a gyermektanulmány a tudományok körében s így a pædagiában is bizonyos helyet és értéket vívott ki magának. Elsősorban a gyermektanulmányozás módszereivel foglalkozik. Kimutatja azt, hogy a gyermektanulmány az ő induktív módszereit a különböző tudományokból vette át; így a kísérleti lélektanból a kísérleti eljárásokat, a régi empirikus lélektantól, a nyelvtudományoktól, a biológiától, a néprajztól a megfigyelő módszereket, a társadalomtudománytól a statisztikai módszereket, az embertantól az antropológiai méréseket. De ezen módszereket nemcsak átvette, hanem lélektani alapon tovább is fejlesztette. Egyes példákkal, különösen az emlékezet vizsgálatának módszereivel kimutatja, hogy a gyermektanulmány a maga módszereit tudományosan meghatározott elvek és rendszerek szerint, a kísérleti eljárásokat pedig exakt formák között is végzi. E szerint nem állhat meg s csak a kellő tájékozottság hiányából származik az az állítás, hogy a gyermektanulmányi módszerek semmi tudományos értékkel nem bírnak s eljárásai a kísérlet elnevezést meg nem érdemlik. Igaza lehet Kármánnak abban, hogy a kísérleti alapon álló lélektanokban is különféle definíciói találhatók fel ugyanazon lélektani fogalmaknak; de nem látja Kármán azt a nagy haladást, amely abban áll, hogy a gyermektanulmány az egyes testi és lelki lefolyások exakt meghatározására s azon külső és belső tényezők pontos megállapítására törekszik, amelyek a folyamatot létrehozzák és fentartják, s ezen irányban bizonyos eredményeket mutathat fel, amelyekből bizonyára ki fognak fejlődni a helyes definíciók is. Kármán az egész gyermektanulmányozást csak abból a szempontból ítéli meg, hogy a gyermektanulmányozás mennyiben hasznos és szükséges a pædagiára nézve. Ez nem helyes fel fogás, mert a gyermektanulmány nem csupán kiegészítő tudománya a pædagiának, hanem önálló tudomány, az antropológiának egy ága, ennek fejlődéstani része. A pædagogia csak egyik alkalmazása a gyermektanulmányozásnak, éppen úgy, mint a gyógypædagogia, a gyermekvédelem, gyermekgyógyászat s a kiskorúak büntető jogá. A gyermektanulmánynak az eredményei tehát elsősorban magának ezen tudománynak szempontjából mérlegelendők s csak másodsorban ezen alkalmazások szempontjából. Kármán szemére lobbantja az új iránynak, hogy külön beszél a lélektanról s külön a pædagiáról. Ezzel szemben

azt állítja, hogy ez az elválasztás nem hiba, hanem nagy haladást jelent, mert előbb megállapítandók a gyermektanulmány tudományos tételei objective, tisztán tudományos alapon s csak azután lehet azoknak bármiféle alkalmazásáról szó. Ezután részletesen foglalkozik azon haszonnal, amelyet a gyermektanulmány, mint a gyermek fejlődésének tudománya, a pædagogianak nyújt. Kimutatni igyekszik, hogy a pædagogia és a gyermektanulmány közötti kapcsolat sokkal közvetlenebb és természetesebb, mint az általános életten, lélektan és a pædagogia között. Adatokat sorol fel a gyermektanulmány és a kísérleti pædagogia eredményei közül, amelyek bizonyítják, hogy tételeik közvetlenül kapcsolódnak a gyakorlati élethez, kiigazították az oktatástannak egyes hibáit, eddig nem méltatott kérdésekre irányították a figyelmet, régi vitás kérdéseket eldöntöttek, vagy legalább is szabatosan meghatároztak. De különösen figyelemre méltók a gyermektanulmány azon kutatásai, amelyekkel a gyermektanulmány és a kísérleti pædagogia az egyéniséghez öntudatosan alkalmazkodó nevelés és oktatás kifejlődéséhez a kezdő lépéseket megtették. Egyoldalúnak tartja Kármánnak azon felfogását, hogy a tanító legfontosabb feladata, hogy a tanító ismerje a maga tantárgyát. Azon pædagogiai felfogás szerint, amelyhez a gyermektanulmány nyújtja az alapot, a gyermek a maga egyéni hajlamaival, természeti és társadalmi környezetével együtt felbonthatatlan egységet, individuumot alkot. A nevelő a maga összes tantárgyaival együtt a társadalmi és természeti környezetnek csak egy láncszeme, a nevelésnek egyik külső tényezője. A mai oktatás alaphibája, hogy a nevelés középpontjába a tantárgyakat illeszti; ezzel szemben érvényesülnie kell azon felfogásnak, amely szerint a középpont a gyermeki individuum s a nevelő kötelessége eljárásait az individuum sajátos viszonyai szerint szabni meg. Végül megjegyzi, hogy a gyermektanulmány a természettudományok hatásának és azon bölcséleti felfogásnak az eredménye, amely a természettudományok következtében fejlődött ki. Fejlődése nem ötletszerű, hanem szükségképeni. Örölnünk kell azon, hogy ez a modern tudomány hazai művelődéstörténetünkben is utat tört. Felkéri hazánk nagy vezető pædagógusait s közöttük Kármánt is, hogy álljanak a mozgalom élére s irányítsák azt elismert nagy tudományukkal, bölcseségükkel és széleskörű tapasztalataikkal.

Elnök most nem akarja a szűkre szabott időt a maga felszólalásával lefoglalni, egy megjegyzése azonban van. Nagy László a gyermektanulmányozásról beszél, holott Dóri előadó a pædagogiai kísérletek értékét fejtegette. Arra, amit Nagy László a gyűlésen jelen nem levő Kármán Mórra vonatkozólag elmondott, kötelessége kijelenteni, hogy Kármán nem azt állította, mintha ezek a kísérletek a pædagogia szem-

pontjából teljesen értéktelenek lennének, hanem azt, hogy nem feladata a tanítónak és tanárnak ezeket a kísérleteket az iskolában végeznie. Nagy Lászlónak további állítása, hogy Kármán Mór azért támadja ezt a törekvést, mivel a fenforgó kérdésekben nem eléggé tájékozott, szintén helyreigazításra szorul. Biztosíthatja Nagy Lászlót, hogy Kármán Mór ismeri a pszichologiai kísérletezések összes lényeges eredményeit, s amit mondott, tudatosan, a tárgy ismerése alapján mondotta. Egyebekben köszönetet mond Nagy Lászlónak érdekes hozzászólásáért.

Dr. Ranschburg Pál a gyógypædagogiai pszichologiai magy. kir. laboratorium vezetője s a m. gyermektanulmányi társaság kísérleti pædologiai osztálya elnöke, nagyjában elfogadja Dóri óvatos fejtegetéseit s nem vállalkozhatik arra, hogy maga részéről is felsorolja a kísérleti pszichologia azon tételeit, melyek a pædagiára értékesek lehetnek. Számuk legió, de pusztá felsorolással az ügyet tisztázni nem lehet. Pædagogiai értékek eldöntése a pædagogusok feladata. Ő a kísérleti pszichologia szempontjából kénytelen felszólalni, mely forrása a kísérleti pædagogia tételeinek, s melyet az elmúlt ülésen támadás ért. A kísérleti pædagogia és pædologia nem választható külön a kísérl. pszichológiától. Majd felszólaló tételekben foglalja össze saját álláspontját a kísérleti pszichológiáról és pædagiáról. A pædagogia ne adja fel egyetlen tapasztalati tételét sem, de igyekezzék tételeit a kísérleti pszichologia (v. pædagogia) által tisztázott tételekkel egybevetni, azokat kipróbálni, magába hasonítani, s a didaktikában felhasználni. A tanár- és tanítójelölteknek az egyetemen és pædagogiumon, illetve képezdében nyújtassék alkalom, hogy gondolkozásukat a gyermek elméjének tapasztalati tanulmányozása s a kísérleti vizsgálatok útján ezen irányban is kiélessítsék, s képesek legyenek ezen, tudományuk irodalmában is egyre nagyobb tért foglaló tudományszakról fogalmat és ítéletet alkotni, annak haladásait később figyelemmel kísérni s pædagogiai felfogásukban és eljárásukban annak eredményeit értékesíteni. Addig is, míg ez realizálható, ez ismeretek kurzusokon, esetleg az elme-élet higiéniájával kapcsolatosan nyújtandók. A lélektan tételei, az elme fokozatos fejlődésénél fogva, nem egyformán érvényesek az élet minden korszakára. A gyermekkor, nevezetesen az iskoláztatás korának lélektana a pædagogus segítségével nélkül nem tanulmányozható s már ezért is az idevágó pædagogiai és didaktikai lélektani kérdések tisztázása első sorban a pædagogusok feladata. Ez azonban nem jelenthet annyit, hogy minden pædagogus foglalkozzék pædologiai észleléssel vagy kísérletezéssel a gyermeklélektani kutatás szempontjából. Egyszerűbb ilyen vizsgálatokat egyes gyermekek közelebbi megismerése céljából minden pædagogus végezhet,

de a tudomány gyarapítása csak a hivatottak, kiválasztottak és önként vállalkozók feladata lehet.

Hozzászóló a gyermekpsychologiai kísérlet természetének, egyszerűségének s pædagogiai vonatkozásainak feltüntetése kedvéért röviden bemutat néhány táblát azon vizsgálatokból, melyeket a 6—11 éves gyermek számolási képességére, az egyszeregy lélektanára vonatkozólag végzett pædagogusok (a magyar gyermektanulmányi társaság kísérleti pædologiai szakosztálya) segítségével körülbelül másfélszáz normális s kisebbszámú abnormis gyermekben. A vizsgálatokat végző tanítók összesen pár óráig, a gyermekek átlag negyedórátig voltak igénybe véve. A kísérleti jelleg abban állott, hogy a tanító a gyermek egyes számolási miveleteinek időtartamát kezében tartott ötödmásodperc órával lemérte s feljegyezte. Mégis ez az elemi egyszerűségű kísérletes vizsgálat felvilágosítással szolgál az egyéni számolási készség ingadozásairól, lehetővé teszi a különböző tanítók által cenzurált gyermekek objektív munkateljesítő képességének megközelítő meghatározását a szóbanforgó feladatkörben; a cenzurálás helyességének tárgyilagos megítélésében, az életkornak az associatív művelet jóságára, biztonságára, gyorsaságára gyakorolt hatása, az egyes számolási alpműveletek objektív nehézsége, a tudás jósága s a gondolkodás gyorsasága között fennálló viszony természete kérdéseiben szolgál tapasztalati bázison nyugvó, részben igen határozott felvilágosításokkal, betekintést enged a gyenge tudás és gyengetehetségűség között fennálló különbségekbe, szóval egész raját a (hozzászóló tudomása szerint) eddig nem tisztázott s a pædagiával és didaktikával összefüggő kérdéseknek veti fel s viszi közelebb a biztos megoldáshoz. R. nézete szerint nemcsak a nemzet multjának tanulmányozgatása, hanem az ilyenfajta, tisztán tudományos kutatás is kulturális munka, s bármily csekély téglá legyen is a pædagogiai tudás nagy épületében, egyike a legelső és becsületes gonddal kidolgozott tégláknak, s minthogy magyar pædagogusok csinálták, tehát nemzeti kultura is.

R. azután Kármán professzor távolléte feletti sajnálkozásának adva kifejezést, a Magyar Tanügy március 24-iki számában Kármán ellenfelszólalásáról megjelent s nem módosított részletes referatumra való hivatkozással veszi fel a vitát a Kármán által a kísérleti pædologia és psychologia, valamint a pædagogiai kísérletezés ellen felhozott érvekkel. Tévedett Kármán abban, hogy a kísérleti psychologiai laboratoriumok pathologusok kezében vannak. A pathologus psychologusok is egyre általánosabban vesznek ugyan igénybe a kísérleti módszert, de ama laboratoriumoknak messze túlnyomó része, melyek a pædagogiai psychologia részére értékesíthető tételekkel foglalkoznak, nem pathologusok, hanem jeles, fiziologialag is több-

nyire képzett filozofus-psichologusok és pædagogusok vezetése alatt áll. Ilyenek: *Ebbinghaus* Halleban, *Erdmann* Bonnban, *Meumann* és *Kowalewsky* Königsbergában, *Marbe* Frankfurtban, *Gross* Gieszenben, *W. Stern* Boroszlóban, *Ach* és *Stumpf* Berlinben, *Martius* Kielben, *Lipps* Münchenben, *Külpe* Würzburgban, *Müller G. E.* Göttingában, *Wundt*, *Wirth*, *Brahn*, stb. Lipcsében, *Höfler* Prágában, *Meinong* és *Witasek* Grazban, *Dürr* Bernben, *Schumann F.* Zürichben, *Kiesow* és *Krueger* Wundt tanítványai Torinóban, illetőleg Buenos Ayresban, *Netschajeff* Szt. Pétervárott, *Pizzoli* Milánóban, *Mac Don-gall* Oxfordban, *J. Watt* Aberdeenben, stb., nem is említve az észak-amerikai intézeteket. Kármán azt kívánná, hogy e laboratoriumok inkább fiziologusok vezetése alatt álljanak. De hisz ma már legtöbb fiziologiai intézet foglalkozik pszichologiai bírálatokkal, melyek azonban részben főleg élettani természetűek, részben az érzetpszichológiával foglalkoznak, amivel K. nincs megelégedve. Pedig a pædagogiai pszichologia csak nem utalható a fiziologiai intézetekbe. Az is tévedés, hogy «a pathologia nem experimentál.» Kísérleti kórtani intézetek mindenütt találhatók, ha pedig K. a psychopathológiát gondolta, azzal a franciák már rég foglalkoztak, *Kræpelin* pedig a 90-es évek elején megteremtette az exakt psychopathologiai kísérletet, valósággal a kísérleti pszichiatriát. K. kifogásolja, hogy a különféle kísérl. psychologusok egy-egy alapfogalmat nem egyformán definiálnak. Tényleg Wundt többször változtatta az apperceptió definícióját, s tény, hogy nem egy pszichologiai alapfogalom vitás. De könnyen érthető, hogy ezredéves spekuláció nyomán megmaradt homályt nehéz 30 év alatt eloszlatni, főleg, ha ez a rövid idő egyszersmind a dolgozhatásért való küzdés ideje is volt. De a legtöbb természettudománynak is bővíben vannak vitás alapfogalmai, ami nem változtat kísérlet útján tisztázott tételeinek biztonságán, értékén s értékesíthetőségén.

Kármán az alchimiához hasonlította a kísérleti irányt. Alchimikus pædagogióának és pszichológiának gúnyolja a modern törekvést. Ez érthetetlen. A kísérleti irány, melynek egyébiránt a kísérlet csak ellenőrző eszköze, nem célja, keresi az igazságot nyíltan, titokzatosság nélkül, a természettudomány saját céljaira alkalmazott módszereivel. Hol van itt az analogia? Ha valamelyik, úgy bizonyára a spekulatív lélektan bé nem bizonyított tételeire, egyéni ízlés szerint felállított filozófiai rendszerek dedukcióira támaszkodó, s a gyermek elméjét e spekulációk szerint kiszabó régi pædagogia az, a melyik a középkori bűvárműködéshez közelebb áll.

De már azt igazán nem tudja felszólaló elképzelni, hogy Kármán, kinek pædagogiai egyéniségét és meggyőződését is felette tiszteli, azt mondotta volna, hogy: «a pædagogusnak nem a pszichologia

a segítségére.» Ha mondotta, úgy — sokkal súlyosabban, mint Wundt, aki csak egy fogalmat módosított, — ellenkezésbe jutott egész múltjával, eddigi tanításával, módszertanával, mely igenis főleg a lélektanra támaszkodik, s tán minden számbavehető pædagogus felfogásával is. Ha pedig nem mondotta, úgy kár volt ezt a nagyjelentőségű tévedést tanügyi lapban heteken át helyreigazítás nélkül meghagyni. Ugyanez áll K. azon kitételére is, mely szerint: «a pædagogusok egyedüli segítsége csak egy van: alaposan ismernie kell a tárgyat, melyről tanít.» Ha ez így volna, akkor igazán kár a kísérleti pædagogia értéke felett vitatkozni, mert akkor a pædagogia mint tudomány egyáltalán megszűnt létezni, vagy legalább is elvesztette létjogosultságát.

R. végül köszönetet mond a vita liberális felvetéséért s azért, hogy szabad volt mint vendégnek oly terjedelmesen felszólalnia.

Elnök megköszöni Ranschburg előadását s mivel az idő előrehaladott, a vita folytatását a lehetőség szerint egy közelebbi ülésre halasztja. Szólásra föl vannak jegyezve Jablonkay Géza és Migray József. Jelenti egyúttal, hogy a május havi ülésen Kármán Mór tart az egyetemekről előadást, ennél fogva a vita folytatása csakis a jövő tanévben lehetséges. Ranschburg felszólalására ezuttal csak annyit jegyez meg, hogy a pædagogusoknak azon óvatossága és várakozó álláspontja, melyet a kísérletezéssel szemben rendszerint elfoglálnak, részben megmagyarázható ama sokszor ellentmondó eredményekből, melyeket a kísérletezők néha ugyanazon problémára vonatkozólag megállapíthatni véltek. Valamikor (nem is oly régen) nagyra voltak például a Griesbach-féle æsthesiometeres fáradtságméréseknek állítólag nagyon exakt eredményeivel, s messzemenő következtetéseket vontak belőlök; ma pedig (Bolton és Leuba vizsgálatait után) ezeket az eredményeket mind a pszichologia, mind a pædagogia szempontjából értékteleneknek kell nyilvánítani.

A gyűlés véget ért.
